

Обрана авторкою систематизація джерельних матеріалів (за хронологією, датою укладання і сторонам) значно спрощує їх пошук і аналіз.

Перекладені джерела – важливий елемент для вивчення і викладання історії міжнародного права та продовження наукового пошуку в загальній теорії міжнародного права. Хоча джерела, опубліковані в Додатку, безпосередньо не містять коментарів, вони чітко зрозумілі – авторка подає рік, сторони договорів (часто власноруч встановлюючи невідомі факти щодо цих міжнародно-правових актів за іншими джерелами). Міжнародно-правові акти, представлені в Додатку до монографії, доповнюють цілісну картину міжнародного права стародавнього світу, подану в книзі, а їх положення є підтвердженням висновків авторки.

Приємно також наголосити, що вперше системний переклад практично всього відомого сучасній науці масиву міжнародних договорів стародавнього світу (близькосхідного регіону й регіону Малої Азії) здійснено українською мовою.

В цілому монографія О. В. Буткевич «Міжнародне право стародавнього світу», що, безумовно, заслуговує на чільне місце в сучасній міжнародно-правовій теорії і є вагомим внеском у розвиток вітчизняної науки, варта інтересу не тільки юристів-міжнародників, а й широкого кола науковців – від студентів до визнаних теоретиків.

*В. Мицик, кандидат юридичних наук,
доцент Українського інституту міжнародних відносин
при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка*

Сучасний підручник з юридичної психології

Подальше вдосконалення засобів протидії злочинності, особливо її організованим формам, поліпшення роботи правоохоронних та судових органів набувають виняткового значення. У системі наукових знань, що сприяють активізації правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, важливе місце посідає юридична психологія — наука, яка вивчає психологічні закономірності в системі «людина — право», особливості психіки, що виявляються в сфері суспільних відносин, урегульованих правом. Розвиток та становлення юридичної психології свідчать про її подвійний характер, її предмет дослідження знаходиться на стику психології та юриспруденції. Саме інтеграція психологічних і юридичних знань надала можливість на більш високому рівні вирішувати завдання, що стоять перед такими галузями знань, як кримінальне

і цивільне право, кримінальний і цивільний процеси, кримінологія і криміналістика.

Психіка людини, пов'язаної із судочинством, має особливості, характер яких обумовлений необхідністю виконання різноманітних соціальних і правових функцій. Ця обставина вимагає не тільки активізації вивчення студентами юридичних вузів і факультетів психологічних аспектів окремих правових явищ, а й вміння застосування цих знань в юридичній практиці. Реалізація зазначеного можлива лише за рахунок підготовки висококваліфікованих фахівців-юристів на базі сучасних досягнень психологічної науки.

У зв'язку з цим видання підручника «Юридична психологія»¹ є значущою подією, тим більше, що його опублікування збіглося із 40-річчям викладання юридичної (судової) психології у вищих навчальних закладах вітчизняної освіти (з 1965 р.) та із 200-річчям Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Авторами підручника є відомі фахівці в галузі юридичної психології, які мають багаторічний досвід викладання цієї дисципліни і практичного застосування судово-психологічних знань, доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України В. О. Коновалова та доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент Академії правових наук України В. Ю. Шепітько.

Підготовка підручника з юридичної психології є об'єктивною необхідністю, оскільки до останнього часу підручника з цієї дисципліни не було. Більш того, вихід у світ цього видання являє собою систематизацію наукових знань з юридичної психології з урахуванням сучасного розвитку її теорії та практики. Підручник розраховано на специфічних користувачів, насамперед студентів вищих юридичних навчальних закладів і факультетів. Водночас він є цікавим і працівникам судових та правоохоронних органів, оскільки в ньому питання загальної психології інтерпретовано до здійснення юридичної праці, а окремі його положення можуть успішно використовуватись під час провадження у конкретних справах.

Підручник відрізняють змістовна стрункість і логічна послідовність викладення матеріалу. В ньому розкрито зміст усіх галузей юридичної психології — правової, судової, кримінальної і пенітенціарної. Архітектоніка підручника складається з 7 розділів, 16 глав і 57 підрозділів.

¹ Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий Дім „Ін Юре”», 2004. – 424 с.

Перший розділ присвячено вступу до юридичної психології. В ньому розглянуто юридичну психологію в системі наук, визначено її предмет і завдання. Певну увагу приділено пізнавальній функції методів юридичної психології, а також розвитку і становленню даної науки.

У другому розділі висвітлено природничо-наукові основи юридичної психології, де досить докладно проведено психологічний аналіз діяльності людини і таких її складових, як вміння та навички, визначено емоційно-вольові процеси і стани, що впливають на діяльність і поведінку людини, надано характеристики психічним властивостям особистості (темперамент, характер, здібності). Окремо розглянуто поведінку людини в конфліктних ситуаціях та її психічні стани, що проявляються під час вчинення злочину (страх, стрес, фрустрація, фізіологічний афект).

Третій розділ присвячено розгляду психологічних основ процесуальної діяльності. Позитивними є звернення до професіограм і визначення професійно необхідних якостей осіб, які здійснюють процесуальну діяльність. На високому науковому рівні розглянуто психологію планування і організації процесуальної діяльності, сформульовано основи доказування і проблеми формування внутрішнього переконання. Виокремлено види слідчої (судової) діяльності: пізнавальна, конструктивна, комунікативна та посвідчувальна.

У четвертому розділі особливе місце посідає визначення психології учасників кримінального процесу. Так, відповідно до особи обвинуваченого розглядається захисна домінанта, а особи потерпілого — віктимна поведінка. Достатньо докладно розглянуто психологію проведення окремих слідчих дій: огляду місця події, допиту, очної ставки, пред'явлення для впізнання, відтворення обстановки і обставин події, обшуку. На окрему увагу заслуговують питання призначення і проведення судово-психологічної експертизи. Автори докладно висвітлюють підстави призначення цієї експертизи, методи експертного дослідження, організацію її провадження. Деякі теоретичні положення ілюструються прикладами із експертної практики.

В п'ятому розділі розкрито психологічні закономірності судової діяльності, а саме: психологію судді та психічні особливості судового процесу (ухвалення рішення судом, судові помилки). В цьому розділі певну увагу приділено психологічним основам судових дій (судовому допиту і такому його різновиду, як перехресний, очній ставці в суді, судовому огляду).

У шостому розділі висвітлено теоретичні основи кримінальної психології як самостійної галузі юридичної психології, що має свій предмет дослідження, де передусім виділяються закономірності формування ан-

тисоціальних настанов у особи та механізм їх реалізації у протиправній поведінці. При цьому автори звернулися не тільки до найбільш загальних проблем кримінальної психології, а й до суто прагматичних аспектів, пов'язаних із визначенням окремих категорій злочинців (злочинних типів) та наданням їм соціально-психологічних характеристик. Самостійне місце посідають питання щодо психологічної сторони попередження злочинів і визначення засобів впливу на злочинців (злочинні угруповання).

У завершальному, сьомому розділі розглянуто питання кримінально-виконавчої (пенітенціарної) психології, а саме: психологічна характеристика засудженого, специфіка його адаптації до режиму ізоляції, ставлення до вчиненого, своєї вини, вироку суду, наявність або відсутність тенденцій до ресоціалізації. Не менш значущими є питання формування формальних і неформальних мікрогруп засуджених із різноманітною соціальною і криміногенною спрямованістю, закономірностей їх утворення, позитивного або негативного впливу на осіб, що входять до їх складу. Особливе місце у кримінально-виконавчій психології посідають питання розроблення та ефективності методів психологічного впливу на засуджених і його різноманітних форм відносно окремих особистостей або мікрогруп.

Незважаючи на відносну складність понятійного апарату юридичної психології, а також проблем, що входять до предмета її дослідження, рецензований підручник викладено доступною до сприйняття мовою, окремі теоретичні положення вдало проілюстровані прикладами із судово-слідчої та експертної практики, що надає їм більшої наочності і полегшують запам'ятовування матеріалу. Достоїнствами цього підручника є і те, що він має алфавітно-предметний покажчик, який дозволяє швидко відшукати специфічні психологічні терміни, а також рекомендації читачеві щодо основних літературних джерел і завдань до самоперевірки набутих знань.

Отже, безсумнівно, рецензований підручник — істотний внесок у розвиток вітчизняної юридичної психології, за змістом є оригінальною працею, що охоплює найважливіші проблеми загальної та юридичної психології, відрізняється певною новизною викладення проблемних питань та наданням новітніх рекомендацій щодо застосування психологічних знань в юридичній практиці. Він сприятиме успішному опануванню студентами-юристами загальнопсихологічними знаннями, які їм конче потрібні в подальшій практичній діяльності для ефективного виконання соціальних та правових функцій.

В. Журавель, доктор юридичних наук, професор